





Центр «Нова Європа»
Київ

Центр
«Нова Європа»

 <http://neweurope.org.ua/>
 info@neweurope.org.ua

 <https://www.facebook.com/NECUkraine/>
 https://twitter.com/NEC_Ukraine
 https://t.me/n_e_c

травень, 2019



МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Публікація видана в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Думки та позиції викладені у цій публікації є позицією автора та не обов'язково відображають позицію Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE).



Зедипломатія ЗеПрезидента

Альона Гетьманчук,
директорка, Центр «Нова Європа»

Одразу після виборів Альона Гетьманчук, директорка Центру «Нова Європа» підготувала серію коментарів, які будуть корисними для рішень нового президента у зовнішньополітичній сфері. У цілому вийшло шість аналітичних дописів – наш центр пропонує їх як один документ, який може стати своєрідною шпаргалкою для Володимира Зеленського.



INTRO. ПРО ВІКНО МОЖЛИВОСТЕЙ¹

Однією з, безперечно, сильних сторін президента Порошенка була зовнішня політика. За винятком, хіба погіршення відносин з нашими сусідами – Угорщиною і особливо Польщею.

Порошенко став в історії незалежної України чи не першим президентом зовнішньої кризи. І потрібно віддати йому належне за те, настільки натхненно він інвестував свої зусилля у її подолання в таких питаннях як утримання й посилення санкцій чи розблокування неформального вето на надання Україні летальної зброї.

Натомість спроможність президента Зеленського бути ефективним міжнародним переговорником стало одним з ключових питань, що породжувало багато скепсису під час кампанії («уявіть його на переговорах з Путіним»). Однак Зеленський-президент – це вже доконаний факт і тут варто подивитись, які можливості відкриваються з його президенством. Нижче лише деякі з них:

По-перше, це оновлення принаймні на деякий період часу інтересу до України.

Занадто вже цікавий й інтригуючий сюжет Україна надала світу: комедійний актор, який грав президента у серіалі, стає президентом у реалі. При грамотній кампанії з'являться шанси на корекцію міжнародного позиціонування України: замість країни-жертви, яка постійно лише просить про допомогу та підтримку, виникає країна креативна, неймовірно спрагла до змін.

По-друге, можливість налагодити стосунки з тими країнами, з якими не склалось у попереднього президента. Передусім з нашим традиційно найближчим західним партнером Польщею. Варшава точно мала б бути серед перших столиць, які варто відвідати новому президенту. Із огляду, поміжіншим, й на проживання у цій країні понад мільйона українців, частину яких кандидат Зеленський обіцяв повернути до України.

По-третє, можливість використати неприховану цікавість до настільки очевидного переможця українських виборів та ще й з таким нетиповим бекграундом для налагодження персональних контактів з «сильними світу цього». Переможці приваблюють в принципі. А таких персон як президент США Дональд Трамп політики з популярністю селебріті приваблюють особливо. Не в останню чергу блискуча перемога на президентських виборах у Франції Емануеля Макрона прикувала до нього увагу і зробила його на певний час фаворитом американського президента. Відсутність шлейфу втручання в американські вибори у 2016 році на боці демократів і можливість завдяки обранню Зеленського розблокувати діалог з Путіним (через звільнення моряків) робить персону нового президента України ще більш привабливою для нинішнього господаря Білого Дому. Головне: вміти цим скористатись.

По-четверте, популярний на Півдні та Сході України президент може зробити більше для просування європейської та євроатлантичної інтеграції та її сприйняття у цих регіонах, аніж хтось, кого тут не вважають своїм. Якщо Зеленський виконає свою обіцянку і буде на піку своєї популярності дійсно, як він казав в інтерв'ю РБК Україна, постійно пояснювати

¹ Статтю було опубліковано 22 квітня 2019 року на сайті «Українська правда»: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/5cbdbfc17354a/>



ЄВРОПА²

людям на Сході України, що НАТО – «не зверюга», то референдум у майбутньому може і не знадобитись.

Окрема суперможливість – зрушити з мертвої точки врегулювання конфлікту навколо Донбасу. Поки, принаймні, в Берліні є прихильна до України канцлер Меркель, а в США зацікавлений у дипломатичних перемогах для переобрання Дональд Трамп. Однак ця можливість супроводжується такою кількістю супутніх ризиків, що вимагає окремого обговорення. Поки що новому президенту важливо визначити ті «червоні лінії», перетин яких є загрозовим, бо спроможний перетворити заплановане об'єднання України у її фрагментацію.

Звичайно, щоб наявну міжнародну цікавість до персони нового президента трансформувати у розбудову відносин з багатьма партнерами, важливо з перших днів президенства серйозно приділити увагу менеджменту очікувань – не обіцяти того, що президент України априорі неспроможний буде виконати. Також президенту Зеленському буде потрібна професійна зовнішньополітична команда, в якій бажано, щоб на посту міністра закордонних справ опинився кар'єрний дипломат, з бекграундом роботи і в центральному апараті і на посаді посла, а також якого знають, позитивно сприйматимуть і поважатимуть не тільки в ключових столицях, але й в такому достатньо специфічному і консервативному відомстві як МЗС. Міністр, який володітиме певною інституційною пам'яттю принаймні на ключових напрямках і спроможний пропонувати цікаві ходи та рішення президенту. Такі люди в українській системі МЗС є.

Питання, яке дуже турбує всю проєвропейськи налаштовану публіку – яким чином за президенства Зеленського відбуватиметься зближення з Євросоюзом. А до проєвропейськи налаштованої публіки варто щонайменше записати ті 54% громадян України, які очікують, що новий президент продовжуватиме європейську інтеграцію України. Ця цифра – не здогадки. Це дані, які отримав Центр «Нова Європа» за результатами соціологічного опитування «Якою має бути зовнішня політика нового президента?».

Ця цифра – основа основ для політики нового президента. Українці хочуть продовження курсу на зближення з ЄС навіть при тому, що лише 18% відчули конкретні переваги від зближення з Євросоюзом за останні п'ять років. Тобто люди переконані: проблема була не з курсом на євроінтеграцію як таким, а з тими, хто цей курс здійснював. І в Україні, і в ЄС за останні роки мали можливість не раз переконатись: проєвропейський політик в Україні чи в іншій країні регіону – не завжди означає прорекорформістський політик.

Чи не найпоказовішим в плані того, де ми перебуваємо у своїх відносинах з ЄС сьогодні, є те, з чим йшов до президенства Петро Порошенко і з чим – його наступник. Якщо Петро Олексійович – з обіцянки, що українці зможуть безперешкодно їхати до ЄС,

² Статтю було опубліковано 24 квітня 2019 року на сайті «Українська правда»: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/5cc03a92003a6/>



то Володимир Олександрович – з обіцянки повернути українців з ЄС. Коло замкнулось.

Планка, яку поставив перед собою Зеленський значно вища, аніж та, яку встановлював Порошенко: досягнути безвізового режиму для подорожей у ЄС простіше, аніж примусити українців повірити: можна жити у Європі, не виїжджаючи з України.

Тим паче складно це буде довести, враховуючи, що три основні індикатори руху України до ЄС з точки зору пересічних українців (результати вже іншого нашого дослідження) – краща якість послуг в лікарнях, школах, дитсадках, краща транспортна інфраструктура, створення нових робочих місць – більше належать до компетенції уряду, аніж президента. Президент може хіба долучитись до того, щоб пояснити українцям, що індикатором нашого руху до ЄС є не тільки (і не стільки) дороги, а, скажімо, верховенство права, відсутність якого часом впливає і на стан доріг.

Також велику справу президент Зеленський зробить, якщо зможе доступною мовою сформулювати і донести до українців привабливе бачення місця України в Європі. Опоненти інтеграції України до ЄС це зробили давно, успішно нав'язавши наратив про «Україну як сировинний придаток Євросоюзу». У прихильників зближення з ЄС подібного зрозумілого і в хорошому сенсі «вірусного» бачення відверто бракує. А воно б дуже стало в нагоді для скептично налаштованих до Євросоюзу мешканців на Півдні та Сході України.

А тепер про те, якими ж можуть бути перші індикатори, що Зеленський серйозно

налаштований на європейську інтеграцію для самого ЄС?

Очевидно, таким індикатором не будуть декларації про те, коли Україна збирається подавати заявку на членство в ЄС. Насправді, чимало кого в Євросоюзі дратують подібні запити країни, яка поки що не демонструє значних успіхів навіть у виконанні Угоди про асоціацію – основного документа у відносинах, підписаного де-факто кров'ю Небесної сотні. Багато хто в Брюсселі та інших ключових столицях ЄС явно сповідує позицію, що реформуватись Україна має швидко, а рухатись до членства в Євросоюзі – повільно. Недаремно навіть такі прихильники України як посол ЄС Хюг Мінгарелі замість слова «інтеграція» в ЄС вживають «наближення» з ЄС. А якщо вже зовсім відверто, то є й такі персони серед брюссельських функціонерів, кому взагалі найбільш імпонує з країн Східного партнерства двовекторна зовнішня політика Вірменії.

Угоду про асоціацію – основний документ у відносинах з Євросоюзом – теж складно віднести до таких індикаторів, оскільки її виконання перебуває швидше в компетенції уряду, й більш залежне від взаємодії уряду з Верховною Радою, а не президентом.

Те, що дійсно може бути таким індикатором, і про це в один голос говорять дипломати ЄС – це неприпустимість відкату чи згортання з президентського благословіння тих реформ, які впродовж останніх п'яти років підтримував Брюссель. Йдеться, зокрема, про судову реформу. Очевидно, тут у президентської команди може з'явитись серйозний виклик: з одного боку, бажання все кардинально перезапустити і почати з чистого аркуша.



США³

І в цьому є певна логіка: вміти грамотно зруйнувати старе у пострадянських реаліях інколи значно важливіше, ніж так-сяк будувати нове. «Хрущовку» у сучасний житловий комплекс не переробиш. З іншого боку – важливо буде зберегти ті реформаторські кроки, в які було інвестовано дуже багато ресурсів та зусиль міжнародної спільноти і, зокрема, Європейського Союзу. Іншим важливим індикатором буде всіляке сприяння процесу деолігархізації – те, що було обіцяно на початку президентства Порошенка, але відбулось лише частково, у вигляді окремої «деколомоїзації», як влучно зауважив хтось у медіа. Позиція і поведінка у справі «Приватбанку» новообраного президента буде особливо показовою для Євросоюзу вже на старті його президентства.

Певним символічним жестом був би також перший візит новообраного президента саме у Брюссель. Однак, як свідчить нещодавня історія (зокрема, перший візит Януковича саме в Брюссель), ефект від цього кроку є дуже короткотривалим і навряд чи варто було б розглядати його як індикатор серйозної налаштованості на інтеграцію в ЄС.

Володимир Зеленського залишається складна спадщина на американському напрямку. Складніша, ніж багато хто міг спрогнозувати ще навіть півроку тому.

Суттєво ускладнив її на фініші президентства Порошенко генпрокурор Луценко, з подачі якого Україна, яка п'ять років у Вашингтоні позиціонувала себе виключно у ролі жертви зовнішньої агресії, вирішила погратись у внутрішню американську політику. Вже на боці республіканців і Трампа. Під проводом у США радника Трампа Рудольфа Джуліані. У цьому коментарі зосереджусь саме на історії з Джуліані, яка вимагає достатньо оперативного реагування.

Зеленського ще до інавгурації загнали в небезпечну пастку: або він й надалі всіляко підтримуватиме й заохочуватиме розслідування, електорально вигідні Трампу під час президентської кампанії в США, або втратить підтримку Білого Дому Трампа. Тобто, йдеться про штучно нав'язуваний вибір відносин або на основі винагороди, або на основі помсти. Залежить від того, наскільки Зеленський буде готовим підігравати і розкручувати вигідні Трампу розслідування, перетворюючи саме це питання в своєрідний індикатор успішності відносин.

Йдеться, нагадаю, про розслідування втручання України у вибори 2016 року як своєрідної противаги розслідуванню справи з

³ Статтю було опубліковано 13 травня 2019 року на сайті «Українська правда»: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/5cd96ee25dcd8/>



російським втручанням, а також розслідування справи проти компанії Злочевського «Бурісма», в наглядовій раді якої працював донедавна син головного на разі конкурента (за словами самого ж Трампа) американського президента на прийдешніх виборах Джо Байдена.

Спостерігачі у США сумніваються, що для американського виборця ці обидві історії матимуть суттєве значення. І в силу їхнього масштабу, і не в останню чергу тому, що Україна, на відміну від Росії, це партнер США, політичний союзник, а не загроза чи супротивник, щоб говорити про якусь «втручання». Але, очевидно, для Трампа на війні проти демократів загалом і Байдена зокрема всі карти хороші. Дарма що при такому розкладі Україна й надалі виглядатиме з-за океану як країна, яка, з одного боку, постійно просить підтримку у США, з іншого – слугує місцем заробляння шалених грошей для все більшої кількості далеко не бідних американців: від Манафорта до сина Байдена та пасинка і друга сім'ї Джона Керрі, які теж були в наглядовій раді «Бурісми». Поінформований американський платник податків має повне право поцікавитись у свого сенатора/конгресмена, навіщо, власне, допомагати країні, яка дозволяє собі працевлаштувати такого штибу громадян США.

Перший серйозний тест Зеленського на цю тему міг відбутись вже цими днями: якби Руді Джуліані таки приїхав до Києва на зустріч з новообраним президентом, щоб поговорити про продовження розслідування справ, які, за його ж словами, цікавлять Дональда Трампа. Потім візит було скасовано з не менш резонансною аргументацією: Зеленського оточують люди, які вороже налаштовані до Трампа (і навіть до США), про що Джуліані дізнався відразу з двох джерел (можемо приблизно здогадатись, яких саме). Насправді, мають рацію, очевидно, ті американські спостерігачі, які вважають, що Джуліані

зупинили не люди в оточенні Зеленського, а розголос, який зчинився в американському дискурсі на тему втручання вже Джуліані у справи іншої країни.

Чимало закордонних журналістів та експертів поставили питання: чому Луценко продовжує це розкручувати? Точну відповідь, очевидно, знає тільки сам генпрокурор. Але все більше складається враження, що це все робиться для того, аби максимально ускладнити життя новому президенту, заодно демонструючи, що саме він на сьогодні володіє «монополією» на довірливі відносини з адміністрацією Трампа.

Але є й інше питання: для чого все це робить Джуліані? Чи точніше – як хто він це робить? Як лобіст, якому просто за це платять, що мало місце раніше кейсі Румунії, коли Джуліані писав листи румунському президенту з критикою тамтешнього антикорупційного бюро, що протирічило позиції уряду США в цьому питанні? Нагадаю, що тоді окремий трек Джуліані зрештою не змінив політику Вашингтона щодо Румунії, а Джуліані з присутньою йому безпосередністю просто визнав: «Мені заплатили». А якщо платять і в українському випадку, то хто? Олігарх Пінчук, який запрошував Джуліані на свої заходи, а потім «зустрічав» з президентом Порошенком, а наразі активно встановлює контакт з Зеленським?

Чи Джуліані це робить як делегована Трампом особа, і насправді йдеться про певне делегування йому українського досьє американським президентом подібно до того, як Обама делегував у свій час це питання Байдену? Тут виникає питання – чи це є одноразова акція чи більш сталий підхід, який націлений замінити порядок денний, запропонований Україні Держдепартаментом США?

Часткову відповідь на ці питання ми отримаємо, коли буде номінований наступник Марі Йованович на посаді посла США, яка



в силу низку факторів залишає Україну на два місяці раніше (хоча не залишила до українських президентських виборів, як деякі «доброзичливці» намагались добитись в американській столиці).

Насьогодні є велика ймовірність, що номінованим може бути не звичний для України американський кар'єрний дипломат, а політичний призначенець. В американських дипломатичних колах фігурують навіть деякі імена кількох відомих політиків. Відповідно, є ризик того, що політичний призначенець на посаді посла США дбатиме, передусім, про отримання задовільної для Трампа відповіді на питання: «Яким чином Україна допомагає Трампу переобратись на другий термін?» Зокрема й з допомогою компромату на Байдена та Демократичну партію. Питання реформ, цілком ймовірно, можуть відійти на другий план.

Яким чином реагувати на нові побажання з Вашингтона новообраному президенту Зеленському, якому якось доведеться вибиратись із пастки на американському напрямку?

По-перше, пам'ятати, що найцінніше, що Україна наразі має в США – це двопартійну підтримку. Політичні реверанси в жоден бік є неправильною стратегією. По-друге, жодних обіцянок Джуліані і тим паче Трампу, яких український президент неспроможний виконати. Жодних надій на втручання у процес розслідування на користь вигідних для Трампа результатів, натомість – гарантування незалежного розслідування, якби це не звучало дивно в умовах nereформованого українського правосуддя. По-третє, максимальна транспарентність і відкритість. Під час останнього вікенду ми переконались, що нічого так не здатне зупинити Джуліані, як розголос і публічні звинувачення у самих Штатах щодо втручання у внутрішні справи іншої держави

на користь Трампа. Постійний канал комунікації з американськими медіа та лідерами думок, зокрема й консервативними, роз'яснення української позиції і спроможностей українського президента буде тут дуже доречним. По-четверте, суттєва інтенсифікація відносин з впливовими республіканцями в Конгресі та усіма тими поважними гравцями, яким є що додати до сказаного Джуліані.

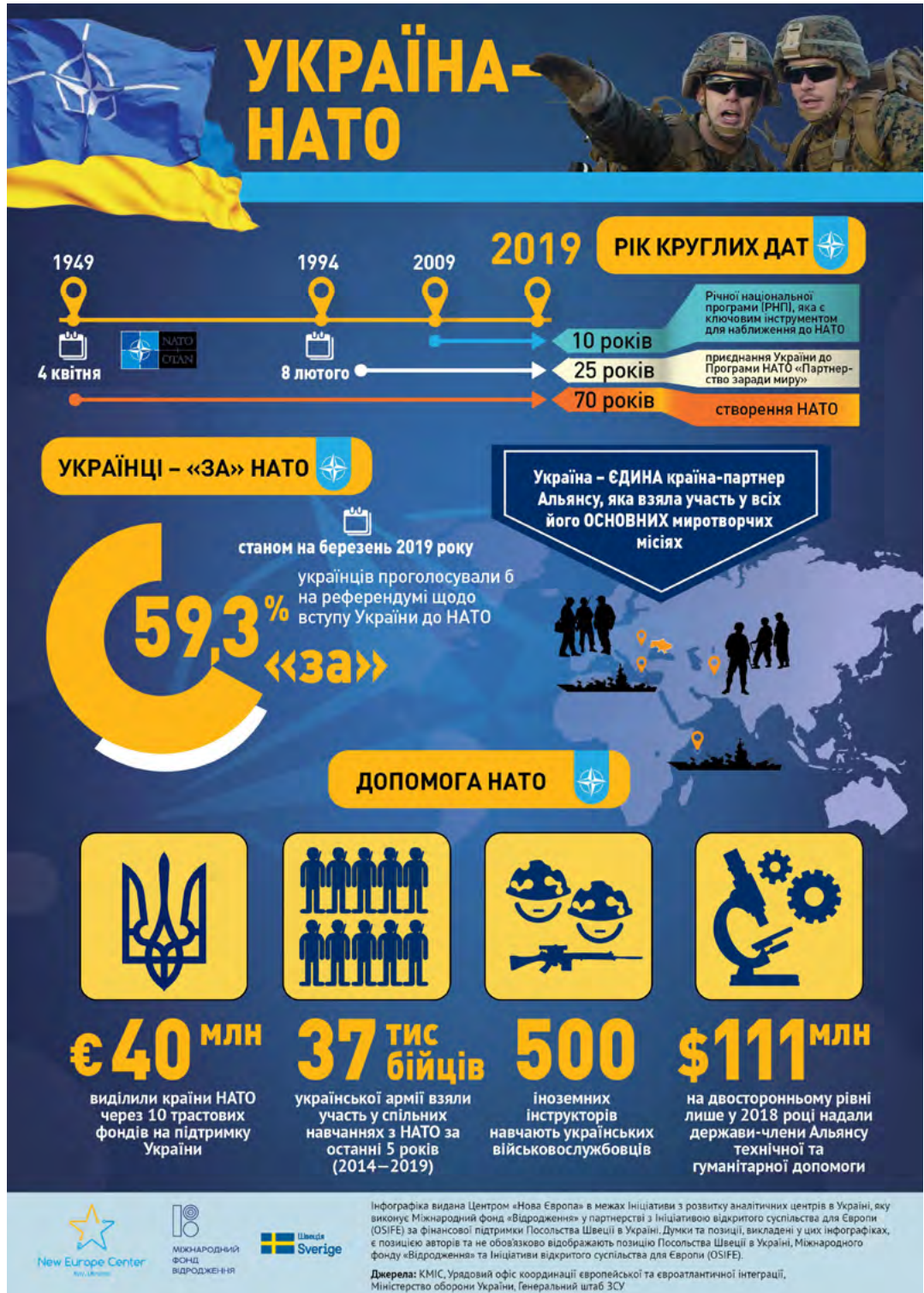
І нарешті, по-п'яте, пояснювати Трампу, що «українська змова» не підвищить його шанси на переобрання. А от ефективне залучення в припинення українсько-російського конфлікту (у стале вирішення конфлікту мало хто вже вірить і на берегах Потомаку) могло б принаймні покращити його реноме серед певної частини виборців. Сам факт обрання Зеленського відкриває Трампу можливість з чистого аркуша розіграти з Путіним партію «миротворця», якщо Зе-команда здатна буде запропонувати і пояснити позиції врегулювання, прийнятні для українського суспільства. При цьому важливо просити максимум і від переговорів Трампа з Путіним, не обмежуючись, скажімо, звільненням лише українських моряків, яким би важливим не було це питання.

Токсична атмосфера, яка наразі штучно створюється в українсько-американських відносинах, заважає серйозно сфокусуватись над іншими питаннями двостороннього порядку денного. Для початку – над, скажімо, першим візитом президента Зеленського, який міг би відбутись і до Вашингтона з огляду на те, яку визначальну роль можуть зіграти США у виконанні ключових передвиборних обіцянок кандидата Зеленського – і в сприянні боротьби з корупцією, і припиненні війни на Донбасі. Однак, розуміючи, очевидно, складність організації такого візиту, деякі американські дипломати радять їхати в перший візит до Брюсселя, що безумовно є найпростішим правильним, але досить банальним кроком.



НАТО⁴

Ключові цифри
зі співпраці
України і НАТО.
Інфографіка
Центру «Нова
Європа»⁵



⁴ Статтю було опубліковано 8 травня 2019 року на сайті «Українська правда»: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/5cd2a3f41c3eb/>

⁵ 70 років НАТО: інфографіка, 4 квітня 2019. <http://neweurope.org.ua/en/visual-materials/70-rokiv-nato-infografika/>



Ставлення до членства України в НАТО давно вже стало чи не найбільш точним показником того, наскільки той чи інший президент рішуче налаштований зближуватись із Заходом і проводити незалежну від Кремля політику. Також це питання є чи не найточнішим індикатором певної політичної відваги того чи іншого глави держави – з огляду на те, що членство України в Альянсі все ще перебуває поза підтримкою переважної більшості українців в окремих регіонах країни. Навіть при тому, що в Україні, на жаль, найбільш «пронатівськими» політиками досі вважаються ті, хто гучніше заявляє про курс на НАТО, а не ті, хто намагається цей курс підтримати конкретними практичними кроками, пам'ятаючи просту натівську істину: до НАТО вступає країна, а не її збройні сили.

Саме тому до позиції щодо НАТО прикута увага під час кожної передвиборчої кампанії. З новачком у політиці Володимиром Зеленським ця увага була прикута особливо: питання НАТО мало допомогти визначити, в якій системі ціннісних координат він взагалі перебуває. Справедливості заради треба відзначити, що до позиції Зеленського ставлення було значно прискіпливіше, аніж до позиції Порошенка в кампанії 2014 року і на початках його президентства. Тоді Петро Олексійович теж надавав перевагу руху до НАТО швидше манівцями, аніж прямою автотрасою: робив фокус не на членстві в НАТО, а на наближенні до стандартів Альянсу, які, до речі, пообіцяв виконати до кінця 2020 року.

Це не єдина амбітна обіцянка президента України в контексті зближення з Альянсом. А окрім амбітних обіцянок, були ще й амбітні (і не дуже) вимоги до НАТО: одна з них – вимога надати Україні до виконання План дій щодо членства в НАТО. Ці вимоги стали, зокрема,

однією з причин достатньо помітного явища на Заході останнього часу – втоми від Порошенка, яку часом в Києві трактували як втому від України загалом.

Саме на фоні втоми від Порошенка відносини України й НАТО підійшли до президентських виборів. Не дивно, що серед керівництва НАТО не спостерігалось такого ентузіазму з приводу переобрання Петра Олексійовича, як, наприклад, серед окремих важливих персон в ЄС. Генсек Альянсу, подекуди в штаб-квартирі, не знайшов можливості поспілкуватись з Порошенком між двома турами виборів, однак ще в день виборів написав твіт, в якому привітав Зеленського з перемогою і паралельно відбувалась організація телефонної розмови між генсеком і новообраним президентом, яка зрештою мала місце на другий день після виборів. У штаб-квартирі розмовою були задоволені – Зеленський озвучив правильні месиджі.

Звичайно, що на користь Зеленському грає не тільки втома від Порошенка, але й євроатлантична поміркованість й відсутність запитів, які лунали за часів Порошенка щодо ПДЧ та інших речей, з приводу яких в НАТО на сьогодні нема консенсусу. Ні для кого давно не є секретом, що попри заїжджені заяви про «відкриті двері» з боку країн-членів НАТО, членство України в НАТО де-факто заветоване не-членом НАТО. І немає поки що підстав вважати, що за президентства Путіна ця ситуація зміниться. Понад те, все чіткіше складається враження, що де-факто заветованим вже є не тільки членство, але й будь-яке подальше зближення України з Альянсом. В Альянсі як вогню бояться лише згадок про ПДЧ, хоча 10 років переважна більшість країн-членів була готова його просто подарувати без



жодних передумов. І вже кілька років поспіль у НАТО не хочуть чути навіть про приєднання України до Програми посиленних можливостей (Enhanced Opportunity Program), яка націлена на посилення взаємосумісності між Альянсом та окремими країнами та не є сходинкою до членства в НАТО, що підтверджується участю в ній, наприклад, Йорданії чи Австралії.

Крім того, є певні сподівання, що за Зеленського Альянсу більше не доведеться бути до певної міри заручником протистояння України та Угорщини, і нарешті вдасться зняти угорське вето на проведення засідань Комісії Україна-НАТО. Хоча тут від новообраного президента поки що (принаймні до парламентських виборів) залежить, швидше, загальний настрій нової влади щодо співпраці з Будапештом, а головну роботу має все ж виконати Верховна Рада.

Так чи інакше, у Зеленського є шанс розірвати зачароване українсько-натівське коло, коли ми постійно вимагаємо: «скажіть, що ви нас чекаєте», а вони нам: «докажіть, що ви насправді хочете». Важко якось було повірити в щирість бажань України на практиці інтегруватись до Альянсу, коли з таким боєм затверджувався Стратегічний оборонний бюлетень. Закон про національну безпеку за три роки підготовки набив всім оскомину. Й надалі чекають до прийняття ще чотири закони. Річна національна програма з НАТО лише вперше в цьому році виглядає як націлений на результат документ країни, яка прагне інтегруватись до Альянсу.

Імплементация всього прийнятого за останні роки – окрема історія. До певної міри символічним у плані реформ нашого сектору безпеки та оборони стало «передягання» військового міністра Полторака у цивільного

міністра Полторака: змінено форму на костюм, а міністр залишився той же. А про виконання стандартів в оборонній сфері не менш символічно свідчить те, що донедавна співголовою Спільної робочої групи Україна-НАТО з оборонно-технічної співпраці був вже скандально всім відомий Олег Гладковський.

Зрозуміло, що

з точки послідовності євроатлантичного курсу показовими за нового президента будуть кілька речей. Це і кадрові призначення на посаду міністра оборони, голови Служби безпеки, але й також МЗС (високопоставлений дипломат з євроатлантичним бекграундом, хорошою інституційною пам'яттю, але водночас і представник нової генерації, сприйматиметься позитивно не тільки в Брюсселі).

Це і чітка позиція з максимальним сприянням (бо основне навантаження лягає тут на парламент) ухваленню в ВР 4 Законів, які мали бути прийняті навздогін рамковому Закону про нацбезпеку: про парламентський комітет зі здійснення нагляду за діяльністю СБУ та розвідувальними органами; закон про СБУ; закон про розвідку; закон про управління державними таємницями і засекреченою інформацією. Після неодноразового апелювання під час кампанії до скандалу навколо «Укроборонпрому» показовою буде позиція нового президента й у питанні реформування оборонно-промислового комплексу та оборонних закупівель.

Але якщо ж новообраний президент дійсно захоче продемонструвати різницю між євроатлантизмом на словах і євроатлантизмом



4. ПОЛЬЩА⁶

в дії, пріоритетом для нього наразі має стати реформа Служби безпеки, в результаті якої вона втратить практично невластиві для сучасних спецслужб функції розслідування економічних злочинів та боротьбу з корупцією. Як її реформувати – відомо. Вже більше десяти років доводиться чути від представників НАТО рекомендації з цього приводу, а три роки тому СБУ за участі експертів НАТО та Консультативної місії ЄС підготувало навіть відповідну Концепцію реформування. Зеленському важливо не допустити, щоб складалось враження, що замість скорочення функцій СБУ, вони лише посилювались. А саме це, подекуди, останнім часом відбувалось з редакцією відповідного Закону. З реформою СБУ він вбиває відразу кілька зайців: не тільки відновлює довіру міжнародних партнерів, але й довіру бізнесу, який часто ставав жертвою тих самих «невластивих функцій» служби.

Те, що варто пам'ятати у контексті інтеграції до НАТО: традиційні вимоги міжнародних партнерів відповідають традиційним вимогам українського суспільства, просто сформульовані дещо інакше. Те, що від українців звучить як «не красти», від НАТО чи США як «боротьба з корупцією», чи «забезпечення прозорості та транспарентності». Коли українці кажуть «не наживатись на війні», від західних партнерів це звучить «як реформувати систему оборонних закупівель і державного оборонного замовлення». І так далі тому подібне. І нарешті, що важливо пам'ятати новообраному президенту: чим більше Україна є готовою до членства в НАТО – тим більше вона спроможна себе захистити. Безвідносно до пропозиції власне членства.

Там, де новий президент може дійсно створити відчутну зовнішньополітичну різницю – це на польському напрямку. Де-де, а в Варшаві дійсно чекали на нового українського президента. Спочатку, цілком ймовірно, на Юлію Тимошенко, яка лідирувала у всіх опитуваннях (Григорія Немирю на конференції МЗС Польщі у жовтні минулого року називали жартома не інакше як «пан міністр закордонних справ»). Потім і Зеленського за трендовим в цьому році українським принципом «аби не Петро».

Петро Порошенко категорично не влаштував Варшаву, оскільки на якомусь етапі його просто визнали недоговороздатним. Мовляв, про що з ним не домовляйся – домовленості не виконуються. Передусім, йшлося про домовленості навколо найтоксичнішої теми двостороннього діалогу – історичної. Плюс від початку навряд чи можна було говорити про якусь «хімію» у відносинах між Порошенком і Дудою.

Під кінець президентства Порошенка так і не вдалось зняти з двосторонніх відносин основний подразник останніх років – заборону Україною на пошукові та ексгумаційні роботи на нашій території. Таким чином, за результатами президентства Порошенка Україна гордо фігурує як єдина країна в світі, яка заборонила Польщі проводити ексгумаційні роботи на своїй території. «Твердо бережемо кості і недоторканність землі», – сумно жартує з цього приводу один з поінформованих

⁶ Статтю було опубліковано 25 квітня 2019 року на сайті «Українська правда»: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/5cc1a4deb75a4/>



українських урядовців. І це питання так чи інакше рикошетить по іншим напрямкам співпраці. Наприклад, через невирішеність цієї справи Україну не відвідує прем'єр-міністр Польщі Моравецькі.

Президенту Зеленському для перезапуску відносин не обійтись без рішення щодо цього питання. Однак, очевидно, для повноцінного перезапуску відносин потрібно дещо більше. Історична тематика стала лише найочевиднішим симптомом кризи у відносинах. А загалом йдеться вже не про кризу навколо історії, а кризу поваги. У Києві сприймають як неповагу, коли ідеолог правлячої партії говорить українському президенту, що з Бандерою Україна в Європу не піде. І коли польські партнери, запевняючи українських, що ті мають право шанувати своїх героїв, не забувають принагідно дорікнути: невже в Україні немає інших героїв, крім Бандери, щоб зробити з них національних? І взагалі: Україна воююча країна, а Польща замість того, щоб співчувати, підтримувати й разом з Києвом сфокусуватись на реальних ворогах (тобто Путіні), постійно переадресовує увагу на свого ворога, якого вже давно нема в живих (тобто Бандеру)?

У Варшаві приводів, щоб тлумачити політику Києва, як неповагу значно більше, і вони не обмежуються лише історією. Йдеться і про те, що Польща для українського керівництва не є таким пріоритетом, як Україна для польського. І що відбулось певне знецінювання ваги Польщі: з багаторічного адвоката – у країну між Києвом і Берліном (в оригіналі цитати одного українського функціонера навіть про «територію між Києвом та Берліном»). І що в українських політичних елітах несерйозно поставились до приходу правлячої у Польщі

«Право і справедливості». Наче до чогось тимчасового, що треба просто перечекати, поки не повернеться більш «проукраїнська» влада (хоча в ПіС зовсім не вважають себе менш проукраїнськими). Чи з зовсім свіжого про те, що послу Польщі, який перебуває вже певний час в Україні, не було надано можливості вручити вірчі грамоти президенту.

Звісно, цей перелік можна продовжувати з обох боків. Не всі аргументи мають під собою серйозне підґрунтя. Та саме вони створили ситуацію, яка привела до передвиборчого очікування з розряду «аби не Петро». Інше питання: звідки у польської сторони впевненість, що за Зеленського все буде інакше? Думаю, впевненості як такої не повинно бути. Є швидше сподівання, подібне до того, як і в багатьох виборців Зеленського, що «гірше вже не буде». Тим паче, з боку команди Зеленського надходили достатньо обнадійливі сигнали. Зокрема, він особисто ставив під сумнів перейменування в ході декомунізації великої кількості вулиць саме іменем Степана Бандери (мовляв, є й інші, сучасні герої).

Є й певний історичний досвід у відносинах: так вже склалось, що з російськомовними президентами зі Сходу України було легше говорити на чутливі історичні теми, аніж з тими, які робили ставку на західноукраїнський електорат. Крім того, Зеленський іншого польського керівництва, як нинішнє, не знав. Йому, власне, нема з ким порівнювати і до чого апелювати. Він просто може почати все з чистого аркуша.

Водночас, польським партнерам не варто піднімати дуже високо свою планку очікувань. Поки що немає серйозних підстав вважати,



що Польща стане для нового президента пріоритетом номер 1 у зовнішній політиці. У Топ-3 – цілком реально (почекаємо спочатку кадрових призначень). Для початку один з перших візитів (якщо не перший) новообраного президента міг би бути саме до Варшави. Аргументів на користь цього кроку: і президент Дуда, який перший з міжнародних лідерів привітав Зеленського з перемогою, і той факт, що українців в Польщі, на відміну від інших західних країн, надали перевагу Зеленському, а не Порошенку. Цей візит мав би нагадати, що крім токсичного історичного тла діалогу, є інший рівень відносин: торгівля росте, санкції щодо РФ Польщею підтримуються, українці роблять свій внесок у польську економіку, а сама Польща й надалі залишається для багатьох українців уособленням тієї Європи, яку їм обіцяли збудувати в Україні, але виявилось значно швидше і простіше поїхати та знайти цю Європу в сусідній країні.

Що стосується історичних питань, то, звісно, питання з розблокуванням пошукових та ексгумаційних робіт мало б бути першим сигналом нового українського керівництва до оновлення політики на польському напрямку. Але для початку новому президенту та його команді варто перемістити центр прийняття рішень щодо польсько-українських відносин, де він логічно має бути – у МЗС України.

Щодо обнадійливого настрою серед деяких польських колег, що з приходом Зеленського, відразу буде звільнений директор Українського Інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович, то тут варто нагадати, що це компетенція Кабінету міністрів, а не президента, і звільнити його може, вочевидь, теж прем'єр, а не президент. Крім того, не варто забувати,

що Володимир Зеленський обирався з ідеєю об'єднати Україну, тому польські партнери мають враховувати чутливість історичних питань для регіонів, в яких його позиції не настільки сильні, як на Сході чи Півдні України.

Відповідно, так чи інакше історичний діалог між Україною та Польщею потрібно буде перезапустити на принципах співпраці, а не односторонніх поступок чи мораторіїв. А це, зокрема, означає, що жодна зі сторін не може мати монополію на історичну правду, засудження вбивств мирного населення має бути однозначним і з двох боків, спільне вшанування жертв, не розділяючи на свої та чужі, акти вандалізму проти місць пам'яті мають бути засуджені, а їх виконавці притягнуті до відповідальності, пошук істини – через співпрацю усіх причетних сторін і на основі співставлення достовірних фактів, а не домислів та маніпуляцій. І при цьому не забуваємо про подолання кризи поваги в принципі.



5. МОЛДОВА⁷

У своїй серії коментарів на зовнішньополітичну тематику про Молдову недаремно пишу у першій п'ятірці. Все тому, що новообраному президенту України важливо надіслати месидж, неврахування якого може дорого коштувати потім. Месидж буде згодом, а поки що коротко про те, що ми маємо у спадщину від Петра Порошенка.

Почнемо з того, що молдовський напрямок — це якраз той напрямок, де загалом важливо було б зберегти певну спадковість. Важливо зауважити, що у президента Порошенка була емоційна прив'язка до Молдови, і це дуже допомагало тримати маленького сусіда України в постійному полі зорі на найвищому рівні. Крім емоційної прив'язки, Порошенко мав також давно встановлений і персональний контакт — з найбагатшою і найвпливовішою людиною Молдови — одіозним (і наразі єдиним) олігархом Владом Плахотнюком. Після приходу на президентську посаду проросійського соціаліста Додона, який піддав сумніву приналежність Криму Україні, відносини між Україною і Молдовою набули достатньо нетипової форми. Український президент зустрічався і підтримував контакт не зі своїм безпосереднім візаві — президентом РМ, а з прем'єр-міністром Молдови (людина Плахотнюка) і, власне, Плахотнюком, який де факто контролював уряд. Є чимало підстав вважати, що і на Додона він має вплив, але насправді в електоральному плані їм вигідно створювати видимість суперництва.

Президентство Зеленського почнеться з гарних новин на молдовському напрямку, що, відповідно, створить і позитивне тло для відносин. Йдеться про найболючішу тему останнього періоду у двосторонньому діалозі: припинення Україною будівництва каскаду з шести ГЕС на Дністрі, які б не тільки можуть знищити рідкісну екосистему Дністра, але й внаслідок будівництва яких без води міг би залишитись Кишинів. Саме тому було чимало протестів серед мешканців міста з цього приводу, але в Києві певний час не відмовлялись від ідеї будівництва. Також нарешті відкритий міст в Унгурі-Бронниці. Насправді міст був давно побудований, але ходили чутки, що чекають якогось високого керівництва з обох боків, щоб його урочисто відкрити.

Те, що залишиться з дуже важливого зробити новій владі — запустити спільний прикордонний і митний кордон на решті пунктів пропуску українсько-молдовського кордону. За Порошенка цей процес стартував. Потрібно його продовжити. Оскільки це наразі чи не найважливіша двостороння ініціатива, яка укріплює довіру між країнами.

На що ще б міг звернути увагу новий президент — так це на численну українську громаду в Молдові, яка перебуває абсолютно під впливом кремлівських наративів. За різними дослідженнями, українська громада там є більш проросійською, ніж власне російська. У свій час перед візитом до Молдови Порошенка наша аналітична команда радила йому, крім Кишинева, відвідати Бельц, де мешкає численна українська громада. І він відвідав. Однак, спілкування склалось не дуже ефективно (Порошенка навіть попросили

⁷ Статтю було опубліковано 26 квітня 2019 року на сайті «Українська правда»: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/5cc30c5674dd2/>



перейти на російську мову), і в Києві, очевидно, дещо опустили руки. Насправді, було б важливо продовжувати подібну комунікаційну роботу. Тим паче, що Зеленський на виборах якраз переміг в Молдові.

Новому президенту принципово важливо зберігати послідовність позиції України щодо президента РМ Ігоря Додона. Порошенко жодного разу не зустрівся з ним, оскільки той так і не вибачився за свої слова про приналежність Криму Росії і не змінив своєї позиції з цього питання. Зеленському варто було б не запрошувати Додона на свою інавгурацію і в подальшому не контактувати з ним, допоки той публічно не змінить своєї позиції. Досі Додон був неприйнятним в обох сусідах Молдови – ні в Україні, ні в Румунії, що не забувають нагадувати критичні до нього лідери думок в Молдові. Є підстави вважати, що він би дуже хотів скористатись приходом нового президента в Україні, аби виправити ситуацію. Але прийняття Додона дискредитуватиме нового українського президента, дискредитуватиме Україну і дискредитуватиме Молдову, яка також має у вигляді Придністров'я окуповану Росією територію. І не в останню чергу цей заморожений конфлікт, котрий в будь-який момент Росія може перетворити на новий південно-західний фронт, теж вимагає пильної уваги до Молдови.



ПРО ЦЕНТР «НОВА ЄВРОПА»

Центр «Нова Європа» (ЦНЄ) заснований у 2017 році як незалежний аналітичний центр. Попри новий бренд, він базується на досвіді команди, яка разом працює з 2009 року (раніше в рамках Інституту світової політики). Аналітики Центру «Нова Європа» стали впізнаваними, адже запропонували якісний аналітичний продукт із питань зовнішньої політики України та безпеки в регіоні, поєднавши його з активними та ефективними зусиллями з адвокатування.

Бачення Центру «Нова Європа» максимально наближене до бачення майбутнього Української держави більшістю громадян: Україна повинна бути інтегрованою в Євросоюз і НАТО. Під інтеграцією ми вбачаємо не стільки формалізоване членство, скільки запозичення найкращих стандартів і практик для фактичної належності України до євроатлантичного ціннісного простору.

Докладніше про Центр «Нова Європа»: neweurope.org.ua